

**INFORMANT I INFORMATOR U BOSNI I HERCEGOVINI
(SLIČNOSTI I RAZLIKE)**

**INFORMANT AND INFORMER IN BOSNIA AND HERZEGOVINA
(SIMILARITIES AND DIFFERENCIES)**

Pregledni znanstveni članak

*Dr. sc. Semir Šarić**

*Pred. VŠ Mirzo Selimić**

*Oliver Spasovski**

Sažetak

Posljednjih decenija došlo je do nagle ekspanzije kriminaliteta u većini država, što se reflektiralo i na međunarodnu dimenziju kriminaliteta. Takođe je došlo i do pojave novih oblika kriminaliteta, posebno onih transnacionalnih, sa sve većim štetnim posljedicama i efektima po društvo u cjelini. Iskustva Bosne i Hercegovine, (u daljem tekstu: BiH) a i drugih zemalja pokazuju da se savremeni oblici kriminaliteta a posebno onog organizovanog veoma teško kontrolišu, posebno zbog činjenice da je jedna od glavnih odlika kriminalnih grupa njena zatvorenost tako da se poseban fokus rada stavlja na korištenje informanata i informatora u prikupljanju operativnih informacija koje prvenstveno služe za usmjeravanje operativnih aktivnosti ali i istražnih radnji u cilju prikupljanja materijalnih dokaza. U današnje vrijeme, u kome kriminal, a posebno organizovani, doživljava ekspanziju, angažovanje informanta i informatora je veoma opravdano i neophodno.

U zavisnosti od toga da li se radi o operativnoj aktivnosti ili posebnoj istražnoj radnji, praksa a i procesno zakonodavstvo u BiH predviđa različite nazive za te osobe u pojedinim fazama. Naime, informant i informator su jezički slične, u poduzimanju radnji potpuno iste, ali zakonski odnosno procesno gledano potpuno različite osobe. Cilj autora ovog rada je predočiti i razjasniti upotrebu, te sličnosti i razlike ovog instituta, odnosno nazive ovih osoba u pojedinim fazama policijskog djelovanja i način njihove upotrebe u pojedinim fazama krivičnog postupka.

* Državna agencija za istrage i zaptitu (SIPA). E-mail: saric_semir@hotmail.com

* Visoka škola „CEPS – Centar za poslovne studije“ Kiseljak. E-mail: mirzo.selimic@ceps.edu.ba

* Minister na vnatresni raboti, Republika Sjeverna Makedonija. E-mail: oliver_spasovski@moi.gov.mk

Ključne riječi: organizovani kriminalitet, informant, informator, operativna informacija.

Abstract

In the last decade, there has been a sharp expansion of crime in most countries, what has been reflected on the international dimension of crime. There has also been the emergence of new forms of crime, especially transnational ones, with increasing detrimental consequences and effects on the entire society. The experience of Bosnia and Herzegovina (hereinafter: BiH) and other countries show that modern forms of crime, especially organized crime, are very difficult to control, especially due to fact that one of the main features of criminal groups is its closed nature, so the particular focus is on the use of informants and informers in the collection of operational information, which primarily serves to direct operational activities but also investigative actions in order to collect material evidence. Nowadays, in which crime, especially organized crime is expanding, the engagement of informants and informer is very justified and necessary. Depending on whether it is an operational activity or special investigative action, practice and process legislation in BiH gives different name for these persons in different phases of procedure.

Namely, the informant and the informer are linguistically similar, from point of view of undertaken actions completely the same, but legally or procedurally speaking are completely different. The aim of the author of this paper is to present and clarify the use and similarities and differences of this institute, i.e names of these persons in different phases of police activities and in the manner they are used in different phases of criminal proceedings.

Key words: organized crime, informant, informer, operational information.

1. UVOD

U suzbijanju krivičnih djela organizovanog kriminaliteta i/ili terorizma informanti postaju sve značajniji institut. Za terorizam informati su ponekad jedino validno sredstvo suprotstavljanja društva spram ove negativne pojave. Proaktivno policijsko djelovanje dobrim dijelom se oslanja na podatke prikupljene od informanta. Objekat istraživanja kome pripada i institut upotrebe informanta jeste informacija. Po nekim mišljenjima smatra se da je najbolja policija ona koja ima najbolje informante, te da bi njihovim uklanjanjem bila znatno oslabljena njena efikasnost. (Modly, 1993).

Još od *Foucheova* vremena policijski se organi u svom radu koriste građanima u svojstvu informanta (doušnik, osoba od povjerenja i sl.) u dobivanju obavijesti koje se tiču krivičnih djela, njihovih počinitelja, saučesnika, općenito za dobivanje obavijesti o aktivnostima kriminalne naravi pojedinaca i grupa. (Halilović, 2005). Informacije koje se dobivaju od informanta i njihovo pravovremeno raspolaganje dovodi do uspješnog započinjanja i provođenja kriminalističke istrage. Zbog toga se smatra kako su informanti iznimno važni za dobar policijski posao. Korištenje informanta posebno je značajno kada su u pitanju složene kriminalne operacije, mada informacije koje pružaju informanti mogu biti korisne kod svih krivičnih djela. Staro je policijsko pravilo, proizašlo iz zdravog razuma i logike, da bi po informacije trebalo ići na ona mjesta gdje će se one najvjerojatnije i naći, a to su kriminalna sredina i njeno neposredno okruženje. (Marinković, 2007). Ovaj kriminalističko-taktički institut je jedan od glavnih „alata“ u suprostavljanju zločinu – kao što svaki majstor u svom radu koristi određeni pribor, tako i policija koristi institut informanta, uz nužnost shvatanja njegovog punog značaja i mogućnosti koje pruža. (Mooto i June, 2000). Nezvanično, u policijskim krugovima širom svijeta važi pravilo da se dobar istražitelj vrednuje po broju operativnih veza, zbog čega policijske agencije širom svijeta ovaj pokazatelj uzimaju kao interni kriterij uspješnosti svojih istražitelja. (Marinković, 2007).

Može se reći da je institut informanta po svojoj prirodi u suštini, institut operativnog karaktera, koji se koristi van formalnog krivičnog postupka, najčešće od strane policije, zbog čega je kao takav izvan „nadležnosti i regulative“ pravne norme koja ga uglavnom ne definiše niti bliže uređuje. U tome je vjerovatno i sadržan osnovni razlog terminološke zbrke oko njegovog naziva i sadržine, s obzirom na postojanje pravne definicije, koja i pored izvjesne naučne slobode u analizi određenog problema, ipak mora biti poštovana i, u krajnjem uzeta u razmatranje. S druge strane, stiče se utisak da ni kriminalistička literatura ovoj problematici nije poklonila dužnu pažnju. (Marinković, 2007).

Kad je u pitanju policijski posao opće tada govorimo o informantima koji za policijsku agenciju, tajno, dobrovoljno i kontinuirano dostavljaju informacije, međutim kada je u pitanju krivična istraga i prikupljanje zakonitih dokaza koji će biti upotrebljeni na sudu kako bi se optuženom dokazala krivica, tada u skladu sa pozitivnim zakonskim propisima u BiH govorimo o informatorima. Ovo su razlozi zašto ove dvije jezički veoma slične osobe, prema svojoj ulozi potpuno iste, ali sa različitim ulogama, tako da je cilj ovoga rada upravo razjasniti njihovu ulogu koja je veoma bitna u svim fazama krivičnog postupka, odnosno predistražne i istražne faze. Ako se uzme u obzir da se kriminalistička i pravna struka i nauka, dosta bavi sa svih aspekata uređenja instituta prikrivenog istražitelja, kontrolisanih

isporuka, simuliranih otkupa itd. i zakonski uređuju te institute, ostaje nejasno što takav slučaj nije sa institutom informanta. Naime, policijske agencije taj institut uređuju instruktivnim aktima a koliko se takvi dokumenti štite od neovlaštenih osoba najbolje govori da ove Instrukcije nose oznaku tajnosti „Interno“ ili „Tajno“. Zbog velike važnosti ovog instituta, a sa druge strane velike konfuzije koja vlada kad je ovaj institut u pitanju vezano za pojedine faze operativnog i istražnog postupka, smatramo da je ovaj institut potrebno analitički sagledati i što preciznije i detaljnije definisati. Zbog činjenice da se podzakonskim aktom propisuju procedure angažovanja i vođenja informanta, a kako u BiH postoji 10 kantonalnih Ministarstava unutrašnjih poslova, dva entitetska, policija Brčko Distrikta te policijske agencije na nivou BiH, tako da su sve nadležne za donesu svoju Instrukciju o radu sa informantima. Obzirom da niti jedan zakon ne tretira ovaj institut, tako da ni Instrukcije kao podzakonski akti nisu usaglašene od strane navedenih policijskih agencija. ZKP BiH je propisao upotrebu informatora i tu su stvari nešto jasnije mada je tim odredbama djelimično razrađeno postupanje prikrivenog istražitelja ali ne i informatora iako je njihova upotreba propisana jednom zakonskom odredbom. U konačnici treba istaknuti da su u BiH u upotrebi tri jezika, tako da su autori značajnog broja stručnih i naučnih radova olako koriste nazive instituta i terminologiju iz susjednih zemalja što opet u terminološkom smislu nije kompatibilno sa zakonskim institutima i praksom u BiH u jednom djelu, što dodatno optrećuje i stvara konfuziju, tako da je razjašnjenje ovog stanja cilj ovoga rada.

2. POJAM I ULOGA INFORMANTA

Kada govorimo o institutu informanta potrebno je naglasiti da je riječ o metodu infiltracije policije u kriminalnu sredinu, uspostavljanjem saradničkog odnosa s raznim kategorijama lica, čija je osnovna karakteristika tajnost saradnje. Tako da je informant lice koje slučajno i prigodno saznaje za planirano krivično djelo i potencijalne učinioce, kao i za izvršeno djelo i izvršioca, a do saznanja dolazi na osnovu svojih profesionalnih, srodničkih, prijateljskih, ljubavnih i drugih odnosa. Ova lica karakteriše činjenica da stalno kontaktiraju s raznovrsnim osobama (često po prirodi svoje profesije). (Vodinić, 1994 i Škulić, 2003). Informant (pouzdanik, povjerljiva osoba) nije policijski službenik i on, za razliku od prikrivenog istražitelja, nema nikakvih policijskih ovlaštenja. (Sijerčić-Čolić i dr. 2005).

Ni kriminalistička teorija, a ni praksa ne daju opšteprihvaćenu definiciju pojma informanta, pri čemu sam naziv ovog instituta nije uniforman i jednoobrazan. U tom smislu, svaki autor na svoj način prilazi ovome problemu koristeći konvencionalne, reklo bi se „pristojne“ nazive za

njega poput informant, informator, doušnik, pouzdanik, vigilant i sl. dok na drugoj strani imamo i one koji su uvredljivi kao cinkaroš, kanarinac, njuškalo, taster i sl. (Marinković, 2007). Prihvatili bismo stav koji je kao zajednički, za ove kategorije lica koristi izraz „ljudi koji saopštavaju u povjerenju“, s obzirom da je njihova osnovna, zajednička karakteristika, tajnost (diskretnost saopštavanja policijskim organima značajnijih kriminalističko-sigurnosnih informacija. (Vodinić, 1994). Mnogi ljudi, uključujući i policijske službenike, termine informant – informator (informant) i doušnik (informer) koriste u istom kontekstu, kao i sinonime, što nije korektno. (Rapp, 1989). Naime, informator je osoba koja policiji saopštava informacije do kojih je najčešće došla kao žrtva ili svjedok krivičnog djela, dok je doušnik saradnik ili kriminalac koji obezbjeđuje informacije za novac ili bi stekao neku drugu povlasticu, poput smanjenja kazne ili imunitet od krivičnog gonjenja. (Marinković, 2007).

U Njemačkoj literaturi se za označavanje ovih lica koristi izraz „*Vertauter Mann*“, odnosno *Vertrauter Personen*“ *V-Mann, V-Personen*, što u prevodu znači „povjerljiv čovjek“, tj. „osoba od povjerenja“, dok se u Engleskoj i SAD-u srećemo sa pojmovima „Informer“, odnosno „Informant“. (Marinković, 2007). Neki autori za informante koriste termin informator pa tako ga posmatraju u širem i užem smislu. U širem smislu pojam informator smatra se kao kriminalističko-taktički zbirni pojam za niz kategorija osoba kojima se policija, povremeno ili stalno, ali uvijek tajno, koristi za dobijanje informacija koje su kriminalistički važne, a odnose se na planirana ili počinjena krivična djela, njihove počinitelje, saučesnike i sl. (Korajlić, Selimić, 2015).

Širi pojam informatora u pravilu obuhvata: informante, pouzdanike, provokatore, prikrivene istražitelje (otkrivače), prikrivene agente. „U užem smislu riječi informator je svaka osoba koja je spremna prikriivenom (tajnom) suradnjom sa policijom ili drugim istražnim tijelima angažirati se zbog otkrivanja i objašnjenja ili sprečavanja krivičnih djela.“ (Modly, Korajlić, 2002). Ovaj kriminalističko-taktički institut su povjerljive osobe za koje postoji interes očuvanja identiteta i to je i u njihovom i policijskom interesu. Sve dostupne definicije pod ovim pojmom podrazumijevaju da su to osobe koje su u bliskoj vezi s policijom i koje su obično na raspolaganju u slučaju kad su policijskim organima potrebne njihove usluge. To su osobe koje samoinicijativno saopštavaju policiji određene informacije koje prikupljaju iz kriminalnih sredina koje organima pravosuđa nisu dostupne. U načelu, to je svaka osoba koja je spremna da se prikriivenom suradnjom s policijskim organima angažuje u objašnjenju ili sprečavanju krivičnih djela. Motivi za anonimnost su različiti: strah od osvete, želja da se ne zamjeri počinitelju krivičnog djela i dr. U užem smislu informatore možemo podijeliti u dvije grupe: (Modly, 1993).

- informator za pojedini slučaj (*ad hoc informator*)
- stalni informator.

Korištenje informanta treba imati izrazito konspirativan i posebno organizovan karakter, jer je u pravilu riječ o usmjerenom i trajnijem odnosu između policijskog službenika i informanata. Svaku informaciju koju mogu iskoristiti za svoj rad, policijski organi trebaju načelno prihvatiti i upotrijebiti. Zbog toga kao jedan od osnovnih razloga upotrebe informanata jeste činjenica da vrlo često upotrebom tradicionalnih metoda i sredstava nije moguće prikupiti informacije i dokaze o konkretnom krivičnom djelu. (Modly, 1993).

3. OSOBINE I VRSTE INFORMANTA

Osoba koja se koristi kao informant sama snosi rizik svojih aktivnosti i ne može poslije tražiti nikakvu nadoknadu štete. Informanti trebaju imati odgovarajuće osobine da bi mogli biti korisni u operativnom radu policije. Osobine neophodne za uspješan rad informanata su: (Modly, 1993).

- odgovarajuća psiho-fizička svojstva, intelektualna i kulturna razina,
- moraju ostavljati dojam da će iskreno surađivati, dakle, da će biti lojalni,
- moraju biti disciplinirani i odgovorni, te skromni,
- moraju biti sposobni čuvati tajnu (konspirativnost),
- moraju imati određene sklonosti za obavještajni rad,
- moraju imati sposobnost brzog, lakog prilagođavanja sredinama i običajima koji tamo vladaju, stjecanja povjerenja, moraju biti komunikativni i sl.

Kada govorimo o informantima praksa je pokazala da se razlikuju tri kategorije građana koje policijski službenici koriste kao izvore operativnih informacija i to:

- prijateljsko – poznaničke veza;
- operativna veza;
- informante.

Prijateljsko – poznanička veza je lice koje povremeno, svjesno i dobrovoljno ustupa informacije policijskim službenicima. To je najširi izvor operativnih informacija, koji zahvaljujući svom mjestu stanovanja, profesiji, položaju, radnom mjestu, kao i drugim objektivnim okolnostima i ličnim svojstvima, mogu znati za informacije koje su potrebne policiji u njihovom svakodnevnom operativnom radu. Prijateljsko-poznanička veza ne mora, ali može biti registrovana kao informant policijskog organa. Ovdje se javlja

problem ukoliko takva osoba prolazi kroz operativne i kaznene evidencije tako da nije etično takvu vezu smatrati prijateljsko-poznaničkom i obavezno takve kontakte treba prijaviti nadređenom rukovodiocu a o ostvarenim kontaktima sačiniti službenu zabilješku. Operativna veza je lice koje dobrovoljno i pod nadzorom policijskog službenika dostavlja informacije i podatke policijskom službeniku. U zavisnosti od kvaliteta informacija, pouzdanosti i produktivnosti, operativna veza može biti angažovana kao informant policijskog organa. U konačnici, informant je punoljetno lice koje svjesno, dobrovoljno, organizovano i tajno saraduje sa policijskim organom u cilju pružanja informacija od značaja za:

- Sprečavanje, otkrivanje i dokazivanje krivičnih djela;
- Praćenje sigurnosne situacije i ostvarivanje operativnog nadzora u kriminalnu sredinu.

U zavisnosti od načina prikupljanja informacija i ličnih karakteristika informanata, a obzirom na izdefinisanu praksu, razlikujemo sljedeće kategorije:

- Jednokratni informant, tj. pruža podatke samo za određenu kriminalnu grupu ili događaj i nije iz nekih svojih razloga nije spreman za nastavak saradnje;
- Informant saradnik je lice koje policijskom službeniku svjesno, dobrovoljno, tajno, organizovano i u kontinuitetu dostavlja informacije i podatke o krivičnim djelima;
- Visokorizični informant je lice koje bi veoma lako moglo biti otkriveno u sredini u kojoj djeluje od osoba koje su predmet obrade. U ovom slučaju najiskusniji policijski službenici moraju biti određeni za vođenje i nadzor nad takvim informantom;
- Informant specijalista je lice koje po svojim subjektivnim i objektivnim karakteristikama spada u najprofesionalnije informante. Takvi informanti su u stvari zaduženi za kontakte sa nižerangiranim informantima po uputama i nadzorom policijskog službenika. Informant specijalista održava kontakte sa podređenim informantima i izvještava policijskog službenika o tome i o prikupljenim informacijama.

Korištenje informanta posebno je značajno kada su u pitanju složena kriminalna istraživanja, mada informacije koje pružaju informanti mogu biti korisne kod svih krivičnih djela. Veoma važan je proaktivni rad policije, a isti se ostvaruje saradničkim odnosom sa informantima kao operativnog sredstva za kontrolu stanja kriminaliteta zbog mogućnosti prevashodno predupređenja i sprečavanja kriminalnih djela te samim tim poboljšanja sveukupnog stanja sigurnosti u određenoj društvenoj zajednici.

4. MOTIVI INFORMANTA ZA SARADNJU

Policijski službenici, za uspješan rad s informantima, potrebno je da znaju pravi motiv njihove saradnje, naročito od onih koji potiču iz kriminalne sredine. To je jedan od osnovnih elemenata koji se mora utvrditi prije nego što se započne saradnja s njima. Također, u praksi može postojati više motiva zbog kojih informant saraduje s policijom. Stručna i naučna javnost razmatra razne vrste motivacije i ujedno postavlja pitanje etičnosti te saradnje.

Motivacija je utjecaj koji izaziva, usmjerava i održava željeno ponašanje ljudi. Veliko značenje se pridaje determiniranju stvarne motivacije koja se krije u volji kriminalca da suraduje s policijom. Bez intenzivne, čvrste i dugotrajne motivacije, upitno je hoće li kandidat uspjeti ustrajati do završetka operacije i izdržati raznovrsne pritiske i zadatke uključene u dužnost. (Hess i Amir, 2002). Vrlo često informant može pokazivati više od jednog motivatora ili se njegova motivacija može promijeniti za vrijeme trajanja njegovih poslova s vladom. (Fitzgerald, 2007). Neki od faktora motivacije mogu biti etički upitni, dok su drugi sasvim etički opravdani.

Etički neupitnim motivatorima pripadaju osjećaj građanske dužnosti i strah od osvete. Sve dok ovi motivatori ne dovode do fabriciranja informacija, izvrtanja istine, svjesnog laganja i slično, njihova vrijednost ostaje neupitna. U etički opravdane motive spada i novac i naziva se plaćenička motivacija. (Lyman, 2007).

Novac, kao univerzalni motivator smatramo etički najmanje upitnim, a istodobno jednim od potencijalno najučinkovitijih. (Green, 1998). Problem u pitanju ovog motivatora nastaje kada se informatori naviknu na novac, a nemaju "robu" koju mogu ponuditi. Tada mogu izmisliti nepostojeće kriminalne aktivnosti ili poticati svoju metu o čemu će biti govora kasnije. Također postoje dokazi koji sugeriraju da su se informanti prebacivali od jedne policijske agencije do druge kako bi osigurali najveće iznose. (Billingsley, 2002). U svakom slučaju bitno je u svijest informanta ugraditi premisu da radi za policijsku agenciju, a ne za novac.

Strah od zakonske kazne za kaznena djela je vjerojatno najčešće susretana motivacija za osobe koje suraduju s agentima za provođenje zakona. (Fitzgerald, 2007). Radi se o etički vrlo skliskom području. S jedne strane istražitelj se ne smije koristiti ucjenom, pritiskom, intimidacijom i sličnom prilikom uspostavljanja motivacije. Bez obzira o kojim motivima se radilo, da angažiranje informatora mora biti na dobrovoljnoj osnovi. (Modly, 1993). Ovlaštene službene osobe ne smiju se služiti ucjenama ili pritiscima kako bi neku osobu pridobile za informatora. Praksa je međutim prebogata potpuno oprečnim iskustvima, tako Perić ističe kako je politika MI5 i britanske vojske (u S. Irskoj, bilj. a) bila bazična i kratkovidna – koristiti bilo

koja sredstva, legalna i ilegalna, kako bi se ucijenio izvor na postupanje iz straha za njegovu ili njezinu sigurnost. (Perić, 1987). Ponuda uhićenoj osobi da surađuje i olakša svoju situaciju je najčešće korištena za regrutovanje informatora. Ona nudi potencijalnom kriminalnom informatoru mogućnost da dramatično popravi svoju situaciju (Sarma, 2005., prema Holroyd, 1989) i djeluje prema njemu kao snažan motivator da pruža značajnu pomoć policiji. Odluka da se ponudi kooperativnost kao opcija za vrijeme trajanja istrage se ne bi smjela učiniti bez pristanka tužioca. (Fitzgerald, 2007).

Ako se imaju u vidu obilježja organizovanog kriminala, nemoguće je bez osobe „iznutra“ otkriti strukturu takve organizacije, sve njene članove, način funkcionisanja, njene slabe tačke te krivična djela počinjena od strane te organizacije. Jedan od načina koji koriste savremene države i međunarodna zajednica za uspješniju borbu protiv izvršilaca teških krivičnih djela je, svakako, stvaranje zakonskih mehanizama koji dozvoljavaju da tužilac pod određenim uvjetima odstupi od principa legalieta krivičnog gonjenja, a to su svakako posebni slučajevi, kada to zahtijeva veći javni interes. U ovakvim slučajevima radi se o specifičnoj primjeni načela oportuniteta od krivičnog progona za osobu koja je na određeni način bila umiješana u izvršenje krivičnog djela, ukoliko takva osoba surađuje sa organima gonjenja u smislu davanja podataka, informacija i dokaza koji imaju presudnu ulogu u otkrivanju teških krivičnih djela i procesuiranja njihovih izvršilaca. (Primorac, Šarić, 2013). Na navedeni način takva osoba uvijek ima motiv saradnje sa organima gonjenja u cilju izbjegavanja krivičnog procesuiranja i time ostvarenja pogodnosti za sebe.

S druge strane, što je kazneni progon izvjesniji i potencijalno suđenje bliže, informant može lažirati dokaze ili poticati svoju metu kako bi izbjegao progon. Slično je i s angažiranjem već osuđenih zločinaca. Kazneno-popravne ustanove, naročito federalne institucije su postale "tvornice doušnika". (Fitzgerald, 2007). Posebna vrsta informanata s kojim se susreću prikriveni istražitelji i već regrutirani informanti jesu nesvjesni informanti i smatraju se vjerojatno najkorisnijim i najproduktivnijim od svih. (Lyman, 2007). Općenito, nesvjesni informant je osoba s kojom se prikriveni istražitelj druži za vrijeme trajanja istrage. Informacije dobivene od nesvjesnog informanta mogu biti krajnje pouzdane. On može biti aktivno uključen u kriminalne pothvate o kojima razgovara s agentom ili informantom i on prenosi informacije iz prve ruke o kriminalitetu koji je još uvijek u stadiju planiranja. (Fitzgerald, 2007).

U dostupnoj literaturi opširan je spisak navedenih motiva tako da motivi informanata za saradnju mogu biti: strah, osjećaj superiornosti, osveta, ljubomora, nematerijalna dobit, uklanjanje konkurencije, novac, prikrivanje ili umanjeње svog sudjelovanja, građanska dužnost ili odgovornost, pokajništvo itd. Obzirom na različite okolnosti mišljenja smo

da nije moguće navesti sve motive saradnje informanta, ali ćemo izdefinisati i sublimirati neke od njih koji mogu biti:

- Materijalni (želja za nagradom, ili obeštećenjem npr. kod oštećenog);
- Pozitivni (borba za pravdu, želja da se nekome pomogne, sklonost za progon delikvenata, istinu i sl.);
- Negativni (zloba, mržnja, želja da se nekom osveti izazivanjem krivičnog progona, osveta prema nekom ili nekoj profesiji, izbjegavanje krivičnog gonjenja i sl.).

Nakon ispunjavanja svih naprijed navedenih predradnji dolazi se u fazu registracije informanta kojom prilikom se potpisuje ugovor između informanta i policijskog službenika tzv. nadzornika. U navedenom ugovoru su izdefinisani odredbe i uslovi saradnje a nakon upoznavanja sa odredbama i uslovima informant se potpisuje na ugovor svojim punim imenom i prezimenom i pseudonimom koji se nadalje koristi.

Obzirom da je veoma važno naglasiti zbog samog naslova ovog rada kada dolazi do otkrivanja identiteta informanta u slučaju da je svjedočenje informanta od velike važnosti za uspjeh predmetnog krivičnog slučaja, kada druga sredstva dokazivanja nisu dostatna za dokazivanje krivice optuženih osoba. U navedenom slučaju tužilaštvo traži od policijske agencije koja vodi informanta, dostavu njegovog identiteta kako bi isti svjedočio na sudu. Zahtjev tužilaštva se prosljeđuje rukovodiocu, odnosno nadzorniku i kontroloru informanta da zajedno razmotre navedeni zahtjev a potom nadzornik upoznaje informanta o toj aktivnosti. Informant može prihvatiti ili odbiti navedeni zahtjev i o tome se izvještava rukovodioca policijske agencije radi donošenje konačne odluke. Rukovodilac može u slučaju odbijanja informanta da svjedoči, prihvatiti njegovu odluku ili naložiti dostavu podataka o njegovom identitetu nadležnom tužilaštvu kako bi predložili njegovu svjedočenje na sudu. Informant se prethodno mora obavjestiti da će se njegovi podaci dostaviti tužilaštvu. U tom slučaju ako informant svjedoči na sudu isti više ne može imati status informanta nego svjedoka, koji ima pravo na sve vrste zaštite, a u konačnici i status zaštićenog svjedoka, odnosno njegovo uključivanje u program zaštite svjedoka.

5. RAZMATRANJA AUTORA O KORIŠTENJU TERMINA „INFORMANAT“ I „INFORMATOR“

Pored izloženih stavova teoretičara, kao i zakonskih i drugih normativnih rješenja, Marinković smatra da pod informatorima treba podrazumjevati lica koja nisu pripadnici policije (ili nekih drugih istražnih organa), a koja na konspirativan način, povremeno ili kontinuirano

saopštavaju informacije od značaja za sprečavanje i suzbijanje krivičnih djela, te poduzimaju druge radnje operativnog, izuzetno i procesnog karaktera. U slučaju da zakonom postoji mogućnost angažovanja takvih lica po nalogu suda (što kod nas nije predviđeno), tada se njihova djelatnost suštinski velikim djelom izjednačava sa radom prikrivenih istražitelja, a osnovna razlika između njih sastoji se u tome što što je prikriveni istražitelj lice zaposleno u policiji ili drugim državnim službama nadležnim za suzbijanje kriminaliteta. Dok informator to nije, iz čega proizilaze i različitosti u pogledu konkretnih zakonskih ovlaštenja. Informatora, angažovanog po naredbi tužioca ili istražnog sudije, u poduzimanju prikrivenih operativnih mjera i radnji mogli bi da nazovemo „nekonvencionalni istražitelj“, za razliku od pripadnika policije angažovanog u procesnoj ulozi, koji bi predstavljao „konvencionalan“ izbor i rješenja. (Marinković, 2007).

Modly za informanta koristi termin informator pa tako navodi da je stalni informator osoba koja trajno surađuje s policijom. Za tu osobu je utvrđeno da daje pouzdane i korisne podatke. To mogu biti kako poročni, tako i neporočni građani. Ovi drugi su bliski kriminalnim krugovima, pa samim tim imaju najbolje uvjete za uspješnu suradnju s policijom. To mogu biti i nekadašnji članovi kriminalnih organizacija koji su ostali u dobrom odnosu s pojedinim pripadnicima neke kriminalne organizacije, te su im dostupne određene informacije, a koje iz različitih pobuda žele učiniti dostupnim policiji. (Modly, 1993).

Scherp takođe za informanta koristi termin informator i definiše ga kao lice koje ne pripada istražnim organima, u tajnosti pomaže razjašnjenju krivičnih djela tokom dužeg vremenskog perioda, a čiji se identitet drži u tajnosti. Informatori nisu slučajni, jednokratni skupljači informacija, odnosno lica koja se koriste samo u određenoj prilici, ali i pored toga oni nemaju status službenika, zbog čega pojam informatora ne obuhvata institut prikrivenog isljednika. (Dundović, 2003).

Modly i Korajlić ukazuju na razliku pojmova informant i informator*. Informant je osoba za vezu od povjerenja, neporočni građanin, koji saznaje i planirali počinjenja krivična djela ili njihove počiniocce na osnovu svoje profesije, srodničkih, ljubavnih, susjedskih i drugih odnosa, u vezi sa tim tajno surađuje sa policijom. Informator u širem smislu predstavlja zbirni pojam za niz kategorija lica kojima se policija povremeno ili stalno, ali uvijek tajno, koristi za dobijanje kriminalistički važnih informacija. On u pravilu obuhvata informante, pouzdanike, vigilante, provokatore, prikrivene islednike i sl. U užem smislu, informator je svaka osoba spremna da se

* Pogrdni nazivi za informatore su: špicli, policijski špijuni, doušnici, potkazivači, i sl. (Korajlić, Selimić, 2015).

diskretnom (tajnom) saradnjom sa policijom ili drugim istražnim organima angažuje na otkrivanju ili sprečavanju krivičnih djela. (Modly, Korajlić, 2002).

I Vodinelić razlikuje dvije kategorije lica koja policiji tajno saopštavaju informacije značajne za njeno kriminalističko postupanje i to informante i informatore. Pod informantima ovaj autor podrazumjeva lica koja slučajno i prigodno saznaju za planirana ili izvršena krivična djela i njihove učinioce, a najčešće ih karakteriše činjenica da često kontaktiraju sa veoma raznolikom svijetom (najčešće po prirodi svoje profesije), te su na taj način u prilici da saznaju mnoge informacijem između ostalog i one koje se odnose na svijet kriminaliteta. Informant ne provocira krivično djelo, niti fiktivno kupuje male količine droge, jednostavno on nije na kriminalnoj sceni, već izvan nje ili u njenoj neposrednoj blizini. S druge strane informatori su osobe spremne da ne pripadajući policiji, na duže vrijeme, a svakako više od jednog slučaja, istražnim organima pružaju kriminalistički i krivičnopravno relevantne informacije, pri čemu se njihov identitet i uloga načelno čuvaju u tajnosti. (Vodinelić, 1994)

U zakonskim propisima Hrvatske, kao i u praktičnom policijskom radu, sreću se dvije vrste lica koje su, u širem smislu, mogu podvesti pod institut informatora. To su „tajni izvjestitelji“ i „pouzdanici“. Pri tome su tajni izvjestitelji lica koja imaju isključivo operativni karakter, i koji se u teoriji definišu kao „osobe koje na osnovu zahtjeva policije, uz sopstveni pristanak, ovim organima dostavljaju podatke o krivičnim djelima i njihovim počiniocima za koja su saznala.“ (Dundović, 2003). Zakonik o krivičnom postupku Republike Hrvatske, (u daljem tekstu: ZKP RH) u čl. 186. predviđa da je policija u slučaju postojanja osnova sumnje o izvršenju krivičnog djela za koje se goni po službenoj dužnosti, dužna, između ostalog, poduzeti i prikupljanje obavještenja angažovanjem tajnih izvjestitelja. Za razliku od izvjestitelja, angažovanje pouzdanika je mjera procesnog karaktera. Naime, prema čl. 190. ZKP-a RH, (Narodne novine RH br. 62/2003), na zahtjev državnog odvjetnika, istražni sudija može da odredi mjere kojima se privremeno ograničavaju određena ustavna prava građana, između ostalog i upotrebu prikrivenog istražitelja i pouzdanika.

U ovakvom zakonskom kontekstu, Dundović pod pouzdanikom podrazumjeva osobu koja nije pripadnik policije, a koja na osnovu naloga istražnog sudije i uz usmjerenje policijskog službenika ili nadležnog državnog odvjetnika, dobrovoljno dostavlja određena saznanja ili preduzima određene aktivnosti kojima je cilj prikupljanje dokaza. (Dundović, 2003).

6. OSVRT NA PRAKSU U BOSNI I HERCEGOVINI

Za uspješan rad s informatorima (kako informanta naziva Modly) prijeko potrebno da policija spozna pravi motiv suradnje informatora. Štoviše, kasnija kontrola rada informatora u najužoj je vezi s motivima kojima se informatori rukovode prilikom angažiranja. Da bi se shvatio motiv kojim se rukovodi informator, policija mora imati stvarnu kontrolu nad njegovim radom. (Modly, 1993). Za rad s informantima koriste se najsposobniji policijski službenici iz razloga što rad s njima nosi veliki rizik pa se iz navedenog razloga za te aktivnosti određuju policijski službenici koji prolaze potrebne obuke i imaju zavidno iskustvo sa ciljem adekvatnog reagovanja u osjetljivim i zahtjevnim situacijama.

Policijski službenici u BiH koji su uključeni za angažovanje i vođenje informanta, odnosno za rad sa informantom nazivaju se nadzornici iz razloga što oni nadziru rad informanta, odnosno oni su zaduženi za pronalazak informanta, izradu njegovog profila i registraciju. Dalje, nadzornik vrši procjenu rizika u radu sa informantom, usmjerava informanta u prikupljanju informacija davanjem zadataka, preuzima informacije od informanta i prosljeđuje ih policijskoj agenciji u formi službene zabilješke ili izvještaja. Nadzornik je takođe zadužen da procjenjuje i predlaže nagrađivanje informanta u skladu sa njegovim zaslugama, odnosno kvalitetu i kvantitetu prikupljenih informacija. Prema praksi koja je izdefinisana u policijskim agencijama u BiH rad nadzornika kontroliše i usmjerava kontrolor koji je na višoj rukovodnoj razini iznad nadzornika isti prati i usmjerava postupanje nadzornika prilikom registracije informanta, nadzire i usmjerava njegov rad, odobrava kontakte nadzornika sa informantim te prisustvuje prilikom isplate novčane nagrade informantu i u konačnici kontrolor je odgovoran za ukupan saradnički odnos između nadzornika i informanta. U ovome lancu policijska agencija je utvrdila praksu postojanja još jednog rukovodioca koji kontroliše ukupan proces saradničkog odnosa te kontrole rada nadzornika i kontrolora i koji je zadužen za vođenje dosjea informanta i kome se dostavlja sva dokumentacija koja je nastala saradničkim odnosom.

Rad policijskog službenika kod vođenja i rada sa informantom se zasniva na određenim načelima kao što su:

- Načelo zakonitosti koje se odnosi na to da policijski službenik koji radi sa informantom postupa zakonito i profesionalno uz poštovanje Ustavom zagarantovanih osnovnih ljudskih prava i sloboda te poštovanje zakonskih i podzakonskih propisa kojima su uređene ove aktivnosti.
- Načelo tajnosti podrazumjeva da sve aktivnosti u radu sa informantom kao i same informacije do kojih se dođe predstavljaju tajni podatak pa time i samio podatak da je informacija dobijena od

informanta kao izvora o čemu treba posebno voditi računa prilikom pisanja izvještaja.

- Načelo organizovanosti podrazumjeva da rad sa informantom predstavlja veoma složenu operativnu metodu sa određenim stepenom rizika kako za informanta tako i za policijskog službenika, tako da je potrebno poduzimati organizovane i planske aktivnosti na bazi analiza i procjene rizika u svakoj konkretnoj situaciji.
- Načelo proporcionalnosti podrazumjeva da angažovanje informanta mora biti proporcionalno potrebama službe i jasno obrazloženo u skladu sa ciljevima koji su postavljeni i koji se žele ispuniti. Proporcionalnost se isto tako primjenjuje i kod nagrađivanja informanta na način da nagrada bude proporcionalna datim informacijama odnosno njihovoj korisnosti.
- Načelo odgovornosti podrazumjeva da policijski službenici koji rade sa informantima u svojim postupanjima budu odgovorni za poduzete aktivnosti i donesene odluke.

U policijskim agencijama bi trebalo nastojati, odnosno moralo bi se uzeti u obzir kao dobra praksa da iz svakog krivičnog predmeta koji rezultira lišenjem slobode osumnjičenih osoba mora iz tog proizaći saradnja sa bar jedanim potencijalnim informantom i to od onih osoba koji su na samoj ivici zakona i koji mogu imati status svjedoka. U tim slučajevima i pod tim okolnostima idealne su prilike da se uspostavi za početak neka vrsta saradnje da bi u budućnosti to preraslo na ozbiljan saradnički odnos i angažman informanta u smislu potpisivanja ugovora i u skladu sa zakonskim i podzakonskim odredbama i pravilima struke. Između ostalog jedan od uslova za stvaranje saradničkog odnosa je zabrana da informant potiče druge osobe na činjenje krivičnog djela kao i da sam čini krivična djela. Tu obavezu informant između ostalog prima na znanje i to potvrđuje prilikom sklapanja ugovora sa policijskom agencijom.

Veoma važno je prije potpisivanja ugovora sa potencijalnim informantom izvršiti profilisanje informanta od strane nadzornika tj. policijskog službenika koji je zadužen za pronalazak i vrbovanje, odnosno prihvatanje saradnje. Profilisanje se vrši na način da se od potencijalnog informanta dobiju svi dostupni podaci, a ukoliko ima praznina da se dopune takođe provjere, i na osnovu toga se dođe do njegovh karakternih i drugih osobina, odnosno do profila o kakvoj se osobi radi. Paralelno sa profilisanjem informanta vrši se i procjena rizika koji proizilazi iz saradničkog odnosa po policijskog službenika koji je određen za rad sa informantom kao i samog informanta obzirom na njegove aktivnosti sa policijom. Inače procjena rizika se odnosi na sve aspekte koji se javljaju kroz saradnički odnos, a koji se odnose na fizičku ugroženost informanta i

policijskog službenika, psihološke mogućnosti da informant izdrži psihološki pritisak u kontaktu sa osobama iz kriminalnog miljea u cilju prikupljanja informacija, pravni aspekti na način dali su ispunjeni svi zakonski uslovi za angažovanje informanta, finansijski aspekt koji se odnosi na isplativost angažovanja informanta mada to ni u kom slučaju nebi trebao biti razlog za odbijanje saradničkog odnosa, zatim moralni aspekt u slučaju kada to nije u skladu sa utvrđenim kodeksom policijske agencije itd. Nakon profilisanja potencijalnog informanta i procjene rizika veoma važno je utvrditi motive saradnje sa policijom. Prilikom angažovanja informanta iz kriminalne sredine rizik je mnogo veći ali isto tako i pretpostavljeni prodor u kriminalnu organizaciju je dosta dublji.

7. INFORMATOR KAO POSEBNA ISTRAŽNA RADNJA

S naučnog aspekta, ali i komparativno posmatrano, ne postoje racionalni razlozi za nekorištenje informatora kao posebne istražne radnje. Naime, ukoliko se drugim mjerama i radnjama ne mogu osigurati dokazi (načelo supsidijariteta), a postoji zakonski osnov za njihovo određivanje (načelo zakonitosti), uključujući i osiguranje i sudskog naloga (naredba sudije za prethodni postupak), neophodno je samo iskoristiti postojeća znanja i iskustva u pogledu korištenja informatora i efikasno primjenjivati ovu radnju. Isto tako, ova posebna istražna radnja je daleko jednostavnija i praktičnija za primjenu od mnogih drugih (već spomenutih: prikriveni istražitelj, nadzor telekomunikacija i dr.), zahtjeva angažovanje manjih kapaciteta (ljudskih i materijalnih), a njome se znatno manje ograničavaju prava i slobode osumnjičenih osoba (načelo srazmjernosti). (Šikman, 2011). Informator postupa po istim zakonskim uslovima kao i prikriveni istražitelj i svoje aktivnosti poduzima u kriminalnoj sredini.

Određene kriminalne aktivnosti, naročito one koje su izložene kroz organizovani kriminalitet, teže se otkrivaju i sprečavaju. Policija tradicionalnim policijskim metodama može u organizovanim skupinama uglavnom uhvatiti samo one počinitelje krivičnih djela koji uglavnom imaju podređenu ulogu i koji su nevažni u komandovanju djelatnostima organizacije. S obzirom na to da su ti sporedni kriminalci zamjenjivi i nadomjestivi, njihovim otkrivanjem se ne završava kriminalna djelatnost organizacije niti se ozbiljno ugrožava. Da bi se to promijenilo. Da bi policija počela ozbiljnije ugrožavati i počinitelje koji su značajni u organizaciji i prikupljati i druga saznanja i dokaze dozvoljava se korištenje informatora u istražnoj fazi krivičnog postupka, odnosno kao posebna istražna radnja.

Ako policija želi imati proaktivnu ulogu u provođenju politike suzbijanja kriminaliteta, informatori su nezaobilazan institut. Savremeni sigurnosni izazovi proistekli iz djelatnosti organizovanog kriminaliteta,

terorizma i drugih teških krivičnih djela pretpostavljaju prikupljanje istinitih, pravodobnih, kvalitetnih, detaljnih i ažurnih informacija. Informatori su osnovni alat putem kojih se ovakve informacije mogu prikupiti. (Bevanda, 2014).

U radu s informatorima policijski službenici moraju se držati određenih pravila da bi ta saradnja bila uspješna. Prvo pravilo u radu s informantima jeste da policijski službenik kontroliše istragu, a ne informator. S obzirom na to da policijski istražitelj kontroliše informatora, a informator nikad ne kontroliše istražitelja; ovo pravilo je veoma važno i policijski službenici u svakoj prilici u svojim aktivnostima trebaju dosljedno da ga poštuju. Informator je taj koji treba da pruža informacije policijskom službeniku, a ne obratno, jer su informatori angažovani upravo iz razloga da bi pružili korisne informacije. U mnogim slučajevima neiskusni policijski službenici će pružiti informacije svojim informatorima.

Najvažnije pitanje kod upotrebe informatora je pravilno razlikovanje informanta od procesnog definisanja informatora kako to predviđaju odredbe čl. 116. stav (1) tačka e) “Korištenje prikrivenih istražitelja i korištenje informatora“ Zakona o krivičnom postupku BiH (u daljem tekstu: ZKP BiH). Ovdje postoji značajna razlika u poimanju upotrebe informanta u policijskom smislu od upotrebe informatora kao posebne istražne radnje. U policijskom smislu, od informanta se ne prikupljaju dokazi u procesnom smislu, već saznanja tj. informacije i obavijesti koje mogu poslužiti ovlaštenoj službenoj osobi u ispunjavanju ciljeva iz člana 218. ZKP BiH. U najvećem broju slučajeva informacije dobivene od ove vrste informanata služe kao signal ili putokaz za pronalaženje “pravih” dokaza. Upotreba policijskih informanata i postupak postupanja s njima propisan je internim aktima institucije unutar koje ovlaštena službena osoba djeluje.

U drugom poglavlju ovoga rada govorili smo o informantu i nadzorniku koji ga vrbuje i vodi te sa istim ima saradnički odnos. Ako tu odredbu kompariramo sa informatorom na način kako to propisuje pozitivno krivično procesno zakonodavstvo u BiH, onda ulogu nadzornika ima prikriveni istražitelj. To je razlog što je kao posebna istražna radnja „Korištenje prikrivenog istražitelja i informatora“ (član 116. tačka f) ZKP BiH) propisano u jednoj odredbi mada se praktično mogu koristiti i odvojeno. Ipak mora se primjetiti da se zakonodavac rukovodio potrebom zajedničkog korištenja jer policijski službenik, odnosno prikriveni istražitelj mora imati nadzor nad radom informatora i to iz praktičnih razloga kako bi istog usmjeravao i vršio nadzor prilikom njegovog rada. Obzirom da se poduzimanje navedene posebne istražne radnje primjenjuje uporedo sa nekim drugim posebnim istražnim radnjama kao što su nadzor telekomunikacija ili tajno praćenje, veoma je važno usmjeravati informatora da nebi došlo do poticanja sa njegove strane na krivično djelo ili da nebi i

sam počinio krivično djelo obzirom da se sve radnje dokumentuju i u konačnici može doći do nezakonitih dokaza, (u članu 116. stav 5. navodi se da „...pri izvršenju istražnih radnji iz stava 2. tačke e) i f) policijski organi ili druge osobe...“ Ovdje se „druge osobe“ može odnositi na informatora). Praksa je pokazala da informator ne može i ne smije raditi odvojeno od prikrivenog istražitelja i mora biti pod njegovom stalnom kontrolom.

Jedna od specifičnosti vezano za postupanje prikrivenog istražitelja i informatora je to što su radnje koje poduzimaju po svojoj prirodi i u određenoj mjeri neformalnog karaktera. Izuzetak postoji samo u slučaju kada se prikriveni istražitelj i informator saslušaju u svojstvu svjedoka, što bi trebalo da bude izuzetak, a ne pravilo. U takvoj situaciji saslušanje informatora obaviće se tako da se ne otkrije njegov identitet, odnosno da podaci o njegovom identitetu predstavljaju službenu tajnu. (Bejatović, 2005). Na prijedlogu za izdavanje naredbe za određivanje posebnih istražnih radnji koje policija dostavlja tužilaštvu odmah se navodi kodno ime koje je dodjeljeno prikrivenom istražitelju i informatoru. Zapečaćenu kovertu s generalijskim podacima tužilaštvo uz svoj prijedlog za izdavanje naredbe dostavlja sudu, koji kovertu s podacima pohranjuje i čuva. Korištenje prikrivenog istražitelja može se odvojeno koristiti od korištenja informatora, ali gotovo u pravilu se ta dva instituta koriste zajedno iz praktičnih razloga, obzirom da u stvari prikriveni istražitelj vrši ulogu nadzornika informatora, odnosno usmjerava i nadzire njegov rad i zakonodavac se sigurno rukovodio tom potrebom kada je propisao ova dva instituta kao jednu i zajedničku odredbu.

Naime, prikrivenom istražitelju kao i informatoru je potrebna legenda od imena do izmišljene biografije ali „uvođenje“ prikrivenog istražitelja u kriminalnu organizaciju gotovo u pravilu uspješno može izvršiti samo informator i „pripremiti teren“ za prikrivenog istražitelja, dati određene „garancije“, odnosno pomoći oko njegove infiltracije u kriminalnu grupu i stvaranje određene doze povjerenja kako bi osumnjičene osobe prikrivenog istražitelja prihatile kao takvog bez provjera. To je u stvari najteži i najrizičniji dio provođenja ove posebne istražne radnje, da se uspješno učini taj prvi korak i stekne povjerenje. Po svakom izvršenom kontaktu sa informatorom, prikupljenim informacijama tom prilikom kao i svojim radnjama, prikriveni istražitelj sastavlja službenu zabilješku ili službeni izvještaj koji se dostavljaju tužilaštvu, dok tužilaštvo dalje izvještaj dostavlja sudu u cilju kontrole zakonitosti provođenja naredbe koju je izdao. Ove zabilješke ili izvještaji se kasnije koriste kao dokaz u postupku koje prikriveni istražitelj elaborira prilikom svjedočenja. (Šarić, 2016).

Identitet informatora do kraja ostaje zaštićen. Po završetku istrage informator će se saslušati kao svjedok ili kao zaštićeni svjedok, jer Zakon daje tu mogućnost. Prema tome, saslušanje informatora je fakultativnog

karaktera, odnosno to predstavlja samo određenu procesnu mogućnost. Ukoliko se odluči na zaštitu identiteta, što je u cilju njegove sigurnosti, iz navedenih razloga se ne navode njegovi generalijski podaci već kodno ime (pseudonim), te kasnije na glavnom pretresu po zahtjevu tužioca koji zastupa optužnicu, sud donosi Rješenje da se informator sasluša kao zaštićeni svjedok, da svjedoči iz druge prostorije, ispitivanje se vrši uz pomoć tehničkih uređaja za prenos slike i zvuka, tako da stranke i branilac mogu postavljati pitanja bez prisustva u prostoriji gdje se svjedok nalazi, da se ne otkrivaju njegovi generalijski podaci koji su, u stvari poznati sudu. U konačnici, praksa je pokazala da vrijednost informatora nije u njegovom svjedočenju pred sudom, nego u usmjeravanju operativno-taktičkih i istražnih aktivnosti policije u konkretnom predmetu.

8. ZAKLJUČAK

U praksi često postoji problem jer istražitelji, odnosno policijski službenici ne razlikuju pravo značenje instituta informant i informator i često ih poistovjećuju. Navodeći primjere raznih autora da se primjetiti korištenje različite terminologije za ove institute. Zato, treba jasno i pravilno navesti razliku između instituta informant i informator. Naime, termin informant u praksi u BiH koristi se iz engleskog jezika sa istoimenom riječi „informant“ a koristi u operativnom smislu i policija od istog po izvršenim provjerama i registraciji, dobija operativne, kriminalističko-obavještajne podatke. Postojanje informanta je službena tajna kao i njegov identitet, a takođe i kao izvor same informacije. Podaci i informacije koje se prikupe posredstvom informanta ne mogu se koristiti u krivičnom postupku kao dokaz ali takvi podaci i informacije često imaju ključnu ulogu u usmjeravanju istrage i upućivanja gdje se mogu prikupiti dokazi primjenom istražnih radnji. Istina može u posebnim uslovima i procedurama informant koristiti kao svjedok ali je to veoma rijetka pojava jer time isti gubi status informanta obzirom da postaje svjedok i sa istim se prekida saradnički odnos. Kao informant se ne može koristiti osoba koja je svjedok ili saučesnik krivičnog djela.

Procesni status i položaj iste osobe u zakonodavstvu i praksi u BiH nosi naziv informator i njegov status i angažman naređuje sud te tako prikupljeni podaci i informacije se kao dokaz koristiti u krivičnom postupku. U stvari, informant se „prevodi“-„prebacuje“ u informatora. Pod takvim okolnostima informator može biti saslušan kao svjedok jer ima obavezu svjedočenja i njegovo iskazivanje je dokaz. Aktivnosti informatora, koji je angažovan u skladu s odredbama člana 116. do člana 122. ZKP-a BiH, suštinski se velikim djelom izjednačava s radom prikrivenog istražitelja, a osnovna je razlika da informator nije uposlenik policijskog organa i ne posjeduje policijska ovlaštenja. Veoma bitna uloga i vrijednost informanta

koji u ovom procesnom dijelu dobija ulogu informatora je, po mišljenju autora ovog rada, „uvođenje“ prikrivenog istražitelja u kriminalnu sredinu ili kriminalnu organizaciju i pomoć u uspostavi i održanju legende prikrivenog istražitelja kao i kolokvijalno kazano tzv. „davanja garancije“ za prikrivenog istražitelja kako se to u praksi dešava. Iz navedenog je veoma jasno kolika je važnost i upotrebna vrijednost informatora i u dokaznom smislu se skoro izjednačava sa prikrivenim istražiteljom.

U konačnici veoma je važno iz praktičnih razloga praviti terminološku razliku između ove dvije osobe, da nebi dolazilo do zabune kada krivični predmet dođe u fazu suđenja. Naime, ukoliko je došlo do pojednostavljenja i greške u terminološkom smislu odbrana optuženog s pravom traži u slučaju pominjanja informatora, umjesto informanta, sudsku naredbu za njegovo korištenje i zahtjeva njegovo saslušanje, što zna stvoriti veliku zabunu a na kraju i štetu u smislu da se zbog pogrešnog korištenja tog instituta u terminološkom smislu ugrozi sami krivični predmet u smislu proglašenja dokaza kao nezakonitog.

Iz ovog razloga je potrebno obratiti posebnu pažnju da se pravi terminološka razlika za informanta u policijskom kriminalističko-obavještajnom smislu i informatora u krivično-procesnom smislu jer su to dva instituta koji vrše potpuno iste aktivnosti ali su zakonski različiti pravni insituti o čemu treba voditi računa u svakodnevnom postupanju policijskih službenika, što je prevashodno cilj ovog rada.

LITERATURA

1. Bejatović, S., 2005. *Krivičnoprocesna pitanja novih metoda otkrivanja i istrage krivičnih dela organizovanog kriminaliteta*, Zbornik radova - organizovani kriminalitet, stanje i mere zaštite, Policijska akademija, Beograd.
2. Bevanda, D., 2014. *Etička pitanja u radu sa informatorima*, časopis Policijska i sigurnost, Policijska akademija, Zagreb.
3. Billingsley, R., 2002. *The police informer/handler relationship: Is it really unique?* International Journal of Police Science & Management, Vol. 5, No. 1.
4. Castle, A., 2008. *Measuring the Impact of Law Enforcement on Organized Crime*. Trends Organ Crime, 11.
5. Dundović, D., 2003. *Tajne policijske operacije*, Zagreb.
6. Fitzgerald, G. D., 2007. *Informants and Undercover Investigations: A Practical Guide for Law, Policy and Procedure*. Boca Raton: CRC Press.
7. Green, F., 1998. *Telling on cheats: how to profit by putting the IRS on the tax frauds trail*. San Diego Union-Tribune, March 29th.
8. Halilović, H., 2005. *Prikriveni istražitelj: pravno-kriminalistički pristup*, Sarajevo.
9. Hess, A, Amir, M., 2002. *The program of criminal Undercover Agents Sources in the Drug Trade*. Substance Use & Misuse, Vol. 37, No. 8-10.
10. Holroyd, F., Brubrdige, N., 1989. *War without honour: Military intelligence in Northern Ireland*. Hull.
11. Korajlić, N., Selimić, M., 2015. *Kriminalistička taktika*. Visoka škola „CEPS – Centar za poslovne studije“ Kiseljak.
12. Korajlić, N., Šuperina, M., Selimić, M., 2020. *Uvod u kriminalistiku na znanstvenim temeljima suprostavljanja kriminalitetu*. Visoka škola „CEPS – Centar za poslovne studije“ Kiseljak.
13. Lyman, D. M., 2007. *Practical Drug Enforcement*. Boca Raton: CRC Press Taylor & Francis Group.
14. Madinger, J., 1999. *Confidential Informant Law Enforcement's Most Valuable Tool*. Boca.
15. Marinković, D., 2007. *Kriminalističko - policijska akademija, Bezbednost 3/07*, Beograd.
16. Modly, D, Korajlić, N., 2002. *Kriminalistički riječnik*, Centar za kulturu i obrazovanje, Tešanj.
17. Modly, D., 1993. *Informatori*, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb.
18. Mooto, J., June, D., 2000. *Undercover*, Boca Raton.

19. Perić, V., 1987. *Oblici operativne djelatnosti Službe javne sigurnosti*. Zagreb: RSUP SRH.
20. Sarma, K., 2005. *Informers and the Battle Against Republican Terrorism: A Review of 30 Years of Conflict. Police Practice and Research*, Vol. 6, No.
21. Scherp, D., *Die Polizeiliche Zusammenarbeit mit V-personen, Ergebnisse Einer Empirischem Untert Szchung*
22. Sijerčić - Čolić, H., et. al., 2005. *Komentari zakona o krivičnom/kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo.
23. Šarić, S., 2016. *Prikriveni istražitelj kao sredstvo borbe protiv organizovanog kriminala*, Zbornik radova Pravni fakultet u Mostaru, Univerzitet Džemal Bijedić, Mostar.
24. Šikman, M., 2011. *Korištenje informatora kao posebne istražne radnje u suzbijanju kriminaliteta*, Bezbjednost-građani-policija, broj 1-2/11.
25. Škulić. M., 2003. *Organizovani kriminalitet - pojam i krivičnoprocesni aspekti*, Dosije, Beograd.
26. Vodinelić, V., 1994. *Problematika kriminalističko-taktičkih instituta - informant, informator i prikriveni policijski izviđač u demokratskoj državi*, II dio, Bezbjednost, br. 2/94, Beograd.
27. *Zakon o kaznenom postupku Republike Hrvatske* („Narodne novine“ RH br. 152/08, 76/09, 80/11 i 121/11, 91/12, 143/12, 56/2013 i 145/13). <http://www.vsrh.hr/EasyWeb.asp?pcpid=366>
28. *Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine*, („Službeni glasnik BiH“ br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09 i 93/09, 72/13, 65/18).